

Danskhed og dannelse

Torben Fledelius Knap, Morten Nielsen og Jacob Pindstrup (redaktører): *Hvad er så danskhed? 11 essays om danskhed i sprog, litteratur og medier*. København: Hovedland 2005. 198 sider. DK 198,-

Denne bog bygger på foredrag holdt på Københavns Universitets konference om danskhed 13.–14. februar 2003 med samme titel. Det er dog kun en del af indlæggene derfra, der har fundet optagelse i bogen (desværre ikke Flemming Lundgreen-Nielsens foredrag om danske nationale symboler), mens flere nye er kommet til. I alt har elleve forskere fra Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab ved Københavns Universitet bidraget. Der tages udgangspunkt i sproget, som det forekommer i litteraturen, medierne og hverdagen, eller som det udtrykkes: Ord og tekster fra runestene til *Rejseholdet*.

Modersmålet eller, som danskprofessor Erik A. Nielsen foretrækker at kalde det, førstesproget er udgangspunktet for dennes indlæg med titlen 'Dansk? 49 punkter af en lille elementarlære'. Indlægget indeholder mange gode betragtninger om det særegne og uundværlige ved modersmålet. Dette er uløseligt forbundet med vor første bevidsthedstilignelse og grundlægger de indholdskategorier, vi oplever og forstår verden i. Sproget danner sig i os som et organ, siger Nielsen, og bliver for bevidstheden "lige så uundværligt som nyren, mavesækken eller sanseorganerne for vores kropslige eksistens." Det beskriver og præciserer, men begrænser samtidig vor opfattelse af virkeligheden omkring os. Førstesproget har præg af navngivning, og i sproget er "beherskelse, udpegning, præcisering, kommandomulig-

hed, en rigdom af ekspressivitet" samt "domesticering, fortroliggørelse af verden". Hemmeligheden bag meget kunstnerisk og poetisk sprogbrug synes at være evnen til at tænde ordenes særlige aura og vække de erindringsbilleder og forestillinger, der knytter sig til ordene fra vor barndom og ungdom.

Trusler mod danskfaget

Desværre mener sprogfolk sig i stigende grad i stand til at se bort fra fagets litterære dimension og finder det unødvendigt at beskæftige sig med de særligt rige og kompetente former, modersmålet har opnået i den store litteratur. Stærke kræfter arbejder ifølge Nielsen for at likvidere dansk nationalsprog og nationallitteratur som humanioras hovedfag. Modstanderne ønsker at opløse dette i tre dele: 1) et alment lingvistisk fag, hvori dansk er ét blandt mange sprog; 2) et alment litteraturhistorisk fag, hvori dansk litteratur kunne indtage en beskeden plads; 3) et mediefag præget af globaliseringen på området. Nielsen slutter sin artikel med at tilkendegive, at han "ikke et øjeblik er ... i tvivl om, at der findes et særligt livsområde, der hedder dansk; at det er af vital vigtighed for de folk, sproget kalder danskere, og som for de flestes vedkommende også opfatter sig som sådanne". Derfor bør danskheden fortsat være et vigtigt videnskabeligt-humanistisk forsknings- og undervisningsområde.

Dr.phil. Knud Wentzel taler for en styrkelse af danskfaget både som redskabsfag og som dannelsesfag, og denne "opkvalificering" bør især finde sted i litteraturhistorien. For Wentzel er danskheden, forstået som en værdi- og forestillingsbaseret verden, virkelig nok, og den litterære arv kan gøre os klogere på vor historiske udvikling og forudsætninger.

Wentzel øjner samtidig to trusler imod

det danske forestillings- og værdifællesskab, nemlig dels den amerikansk dominerede globalisering, der er "orienteret omkring fremtidighed" og følgelig udfordrer behovet for traditionsbevidsthed, dels indvandringen til Danmark af folk med helt andre traditioner, der med menneske- og minoritetsrettighederne i ryggen anfægter "det selvfølgelige i at opkvalificere danskheden, 'voresheden'".

I sidste ende er den danske litteraturhistorie således et politisk spørgsmål, og dens fremtid bør afgøres politisk og ikke overlades til faglige interessegruppers indbyrdes diskussioner og konkurrence. Fagets dannelsesdimension har desværre længe været under afvikling.

Sprogholdninger og domænetab

Bogens tredje hoveddel omhandler "Danskhed i sproget" og rummer indlæg af sprogforskerne Hanne Ruus, Frans Gregersen og Tore Kristiansen. Ruus giver i artiklen 'Da dansk sprog vandt terræn – Dansk før romantikken' en nyttig oversigt over brugsområder for det danske sprog samt for andre sprog (især tysk og latin) i tiden op til romantikken. Fra de ældste længere dansk-sprogede tekster, landskabslovene fra 1200-tallet, til 1770'erne kan man tale om en domæneindvinding – man taler og skriver dansk på stadig flere områder.

Gregersens og Kristiansens indlæg behandler sprogholdninger. En undersøgelse foretaget i Øresundsområdet viste, at skåningerne i almindelighed syntes bedst om deres eget modersmål og fandt dansk mindre kønt end svensk. Det samme gjorde danskerne, altså syntes bedst om – svensk. Forrest i selvpiskernes række gik de dansk-studerende. Over for engelsk er holdningen den samme, det er et meget bedre sprog end vores, og vi befinder os således i den absur-



de situation, at engelsk-amerikansk er blevet det virkelige højprestigesprog i Danmark, ikke dansk.

Tore Kristiansen mener, at det danske sprogs udvikling bort fra det oprindelige fællesnordiske i form af en lang række lydlig svækkelser har medført en udbredt forestilling om, at danskerne (og især de yngre) taler slapt og utydeligt, eller at sproget ligefrem i sig selv er et uklart muddersmål. Den udtalenormering, de unge møder i skolerne, er ifølge Kristiansen særlig slem, fordi normkonflikter her gøres til et spørgsmål om slappe tunger og døve ører. Et ungt menneske, der eksempelvis udtaler de tre ord *bære*, *herre* og *hager* ens, [ha:å], følger blot ungt, lavkøbenhavnsk præget sprog, og det er ikke rimeligt at tale om auditive vanskeligheder o.l. i den forbindelse.

Kristiansens medicin, en (formodentlig) radikal retskrivningsreform, ville dog blot betyde en yderligere flugt bort fra det nordiske og umuliggøre læsningen af dansk for svenskere og nordmænd og omvendt! I modsætning til, hvad Kristiansen mener, burde en vis konservativ og nordisk bevarende udtalenormering være både ønskelig og gennemførlig.

Arild Hald Kierkegaard